

РОЗДІЛ 2 ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ ТА ПРОЦЕСИ

УДК 327

ПОЛІТИЧНА ІНТЕГРАЦІЯ КРАЇН БРІКС НА ПРИКЛАДІ ПОЗИЦІЇ КИТАЙСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ ЩОДО КРИМСЬКОГО ПИТАННЯ

POLITICAL INTEGRATION OF BRICS COUNTRIES ON THE EXAMPLE OF THE POSITION OF THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA REGARDING THE CRIMEAN ISSUE

Забіян В.В.,

*аспірант кафедри політології
Національного університету «Києво-Могилянська академія»*

Автор статті розглядає такий аспект членства країн у неформальному об'єднанні БРІКС, як політична інтеграція на світовій політичній арені. На основі голосування Китайської Народної Республіки під час Генеральної Асамблеї ООН щодо територіальної цілісності України в контексті анексії Криму Російською Федерацією в статті проаналізовано, якою мірою членство в БРІКС впливає на позицію держави на світовому форумі. У статті проілюстровано, яким чином країни – учасниці БРІКС знаходять компроміс між збереженням ефективної співпраці в межах організації та власною зовнішньополітичною стратегією.

Ключові слова: БРІКС, ООН, Китай, Крим, зовнішня політика, політична інтеграція, неформальне об'єднання.

Автор статьи рассматривает такой аспект членства стран в неформальном объединении БРИКС, как политическая интеграция на мировой политической арене. На основе голосования Китайской Народной Республики во время Генеральной Ассамблеи ООН относительно территориальной целостности Украины в контексте аннексии Крыма Российской Федерацией в статье проанализировано, в какой степени членство в БРИКС влияет на позицию государства на мировом форуме. В статье проиллюстрировано, каким образом страны – участницы БРИКС находят компромисс между сохранением эффективного сотрудничества в рамках организации и собственной внешнеполитической стратегией.

Ключевые слова: БРИКС, ООН, Китай, Крым, внешняя политика, политическая интеграция, неформальное объединение.

Author of the article considers such aspect of membership in informal union BRICS as political integration on the world political arena. On the basis of China's voting during UN General Assembly concerning territorial integrity of Ukraine in context of Crimea annexation by Russian Federation, it is analyzed how BRICS membership impacts state's position on the world forum. It is illustrated how BRICS member states find the compromise between saving efficient cooperation within the union and their foreign policy strategy.

Key words: BRICS, UN, China, Crimea, foreign policy, political integration, informal union.

Постановка проблеми. Ґрунтом для створення міждержавного об'єднання, формального чи неформального, найчастіше стає бажання акторів міжнародних відносин залучитися політичною підтримкою інших держав, що передбачає співпрацю в різноманітних сферах діяльності на міжнародній арені. Для ефективного існування такого об'єднання важлива наявність змоги розділити сфери інтересів та знайти компроміс у задоволенні потреб кожної сторони. Корегування зовнішньополітичної стратегії держави на світовій політичній арені заради збереження своїх союзників та ефективність формату взаємодії з ними є результатом впливу фактора членства в міжнародному об'єднанні на прийняття рішень керівництвом держави. У цьому контексті постає проблема, яка полягає в розумінні того,

якою мірою членство в міжнародному об'єднанні або групі здатне впливати на прийняття керівництвом держави зовнішньополітичних рішень та формулювання позиції з приводу певних питань на світовій політичній арені.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є аналіз процесу політичної інтеграції країн БРІКС на прикладі позиції Китайської Народної Республіки (далі – КНР) щодо кримського питання.

Виклад основного матеріалу дослідження. З моменту створення БРІКС – неформального клубу Бразилії, Росії, Індії, Китаю та Південно-Африканської Республіки (далі – ПАР) – можна зазначити активізацію й інтеграцію всіх членів групи, які проявляються в участі в міжнародних

справах. Через роботу в міжнародних інституціях за двосторонніми чи багатосторонніми згодами або за погодженням із державами, які не входять до групи, країни БРІКС намагаються формулювати спільну позицію в аспектах зовнішньої політики та демонструвати її на міжнародному форумі [2, с. 151]. Прикладом відображення політичної інтеграції країн – учасниць БРІКС є голосування держав у Раді Безпеки та Генеральній Асамблеї ООН. Можна навести декілька прикладів голосувань, які відображають солідарність країн БРІКС щодо найбільш резонансних питань. 4 жовтня 2011 р. відбувалося голосування стосовно резолюції S/2011/612 щодо засудження розгону протестувальників у Сирії. У результаті Росія та Китай наклали вето на резолюцію, а Бразилія, Індія та ПАР утрималися від голосування [3]. Надалі щодо сирійського питання Росія та Китай проявляли солідарність, а решта членів БРІКС не демонстрували незгоду з їх рішеннями. На особливу увагу заслуговує голосування щодо територіальної цілісності України. У резолюції A/RES/68/262 Генеральної Асамблеї ООН від 27 березня 2014 р. йдеться про незаконність референдуму в Криму. Росія проголосувала проти, а решта країн БРІКС утрималися [8]. Важливо зазначити, що раніше цю резолюцію було винесено на голосування в Раді Безпеки ООН, проте Росія та Китай разом наклали вето на її прийняття. Цікавим фактом є те, що лідерство в межах БРІКС у виробленні спільної позиції організації не передбачає лідерства тієї чи іншої держави в її регіоні. Бразильські дослідники Р. Монтенегро та Р. Мескіта в розгорнутому кількісному аналізі голосування країн БРІКС та країн регіонів, у яких Бразилія, Росія, Індія, Китай і ПАР претендують називатися регіональними лідерами, на Генеральній Асамблеї ООН підтвердили, що держави БРІКС проявляють між собою солідарність. Проте не скрізь рівень солідарності держав БРІКС та інших держав її регіону є однозначно високим. Фактичними лідерами у своїх регіонах дослідники назвали Китай, ПАР та Бразилію. Відповідно, Росія та Індія не можуть претендувати на здійснення сильного впливу у своєму регіоні [5]. Цей факт є аргументом на користь здогадок про те, хто наразі має лідерство в БРІКС не лише за економічними показниками, а й за показниками політичного впливу, а також хто задає тон стратегії організації та несе найбільшу (хоч і неформальну) відповідальність за її дії.

На думку російського науковця А. Виноградова, неформальне об'єднання БРІКС саме по собі є наочним утіленням успіху зовнішньої політики Китаю та його нового місця у світі загалом [1]. Тому на питання про те, наскільки впливовим фактором для трансформації зовнішньої політики Китаю в аспекті політичної інтеграції в системі міжнародних відносин є членство в БРІКС, важко

дати однозначну відповідь. Це пов'язано з провідною роллю КНР в БРІКС. Особлива роль Китаю в БРІКС робить дослідження факторності членства в цьому об'єднанні з позиції політичної інтеграції більш цікавим, адже лідерство передбачає не лише отримання переваг від такого союзу, а й відповідальність.

27 березня 2014 р. під час голосування стосовно резолюції A/RES/68/262 Генеральної Асамблеї ООН щодо незаконності референдуму в Криму Китай утримався від голосування, не підтримавши Російську Федерацію, яка проголосувала проти. Проте російський дослідник О. Тімофєєв наголошує на тому, що позиція Китаю з приводу цього питання є радше позицією активного нейтралітету. Це пов'язано з бажанням китайської сторони зберегти стосунки з обома країнами, які представляють для КНР інтерес із позиції стратегічного партнерства. У зв'язку із цим під час засідання Генеральної Асамблеї ООН Китай запропонував план щодо розв'язання цієї кризової ситуації, який полягав у трьох положеннях: 1) створити міжнародний координаційний механізм, у якому взяли б участь усі задіяні сторони, щоб встановити причини кризи в Україні; 2) усі сторони повинні відмовитися від вчинення будь-яких дій, що привели б до ескалації конфлікту; 3) залучення міжнародних фінансових інституцій для розроблення плану та надання допомоги зі встановлення економічної й політичної стабільності в Україні [10]. Безперечно, Росія є найбільшим сусідом і партнером Китаю на пострадянському просторі, а також однією з країн – засновниць БРІКС. Проте Україна є важливим стратегічним партнером Китаю для виходу на європейські ринки в контексті глобальних планів КНР на світовій політико-економічній арені. Цей факт посприяв відсутності однозначної позиції Китаю щодо кримського питання. Тому згадане голосування варто розглядати як акт балансування між збереженням солідарності з країнами – учасницями БРІКС, які на сьогодні представляють новий єдиний фронт розвитку світової економіки, та зовнішньополітичною стратегією Китаю як самостійного актора міжнародних відносин із власними інтересами й цілями, досягнення яких не залежить від його союзників за групою БРІКС.

Щоб зрозуміти, якою мірою членство в БРІКС та його стосунки з Росією в межах цієї групи є рушійною силою у формуванні позиції КНР щодо кримського питання, необхідно поглянути на мотиви китайської сторони глибше. Партнерство Китаю з Російською Федерацією в контексті БРІКС, як правило, пов'язане насамперед з економічною, торговельною та фінансовою співпрацею. Участь у створених у межах БРІКС фінансових інституціях та декларування спільної позиції з приводу ключових міжнародних питань у різноманітних сферах під час форумів

БРІКС є ознакою важливості цієї групи для обох учасників. Обидві держави мають аргументи на користь збереження й культивування гарних двосторонніх відносин. З моменту створення БРІКС КНР посіла перше місце серед торговельних партнерів Росії. Експортуючи такі товари, як текстиль, взуття, електроніка, авто тощо, Китай імпортує з Росії сировину, корисні копалини, мінерали, газ і нафту. Підписання угоди про комплексну співпрацю дало поштовх для розвитку співпраці між КНР та Російською Федерацією в усіх важливих напрямках.

Що стосується китайсько-українського партнерства, то на перший погляд може здатися, що воно обмежується формальностями, під якими немає стратегічної важливості для такого потужного гравця на світовій арені, як Китай. На тлі відносин між КНР і Росією як у межах двосторонніх відносин, так і в межах БРІКС український напрям не виглядає таким важливим і перспективним для КНР. Проте із часів здобуття незалежності Україною КНР продемонструвала економічний і геополітичний інтерес до неї.

КНР була однією з перших держав, які визнали незалежність України в 1992 р. Встановлення комплексного партнерства між Китаєм та Україною відбулося одночасно з країнами Європейського Союзу в 2001 р., що на 8 років раніше, ніж встановлення таких зв'язків Китаю із США, та на 9 років раніше, ніж із Росією та Казахстаном. У 2010 р. між Україною та Китаєм було підписано низку договорів, спрямованих на посилення торговельно-економічної співпраці, комплекс яких було названо домовленостями про створення «Нового шовкового шляху». У 2013 р. Китай та Україна підписали спільний план дій щодо втілення в життя цього проекту, метою якого було створення умов для функціонування сухопутного торговельного шляху з КНР до Європи через Центральну Азію, Кавказ та Україну. Важливо зауважити, що такі домовленості з Китаєм доповнювали плани України підписати договір про асоціацію з Європейським Союзом. У такому разі Україна закріпила б свій статус як важливого партнера Китаю та європейських країн і як невід'ємної частини перспективного торговельного ланцюга.

З огляду на історію логічного розвитку китайсько-українських відносин анексія Криму Росією, яка стала частиною комплексу дестабілізаційних заходів в Україні, не йшла на користь китайській стороні, яка планувала залучити Україну до свого глобального плану виходу на європейські ринки. У цьому випадку очевидно, що Китай не готовий підтримувати дії Росії щодо України. Утримання від голосування щодо незаконності референдуму в Криму було скоріше спробою балансувати між двома стратегічними партнерами на міжнародній арені.

Інша причина неоднозначності позиції Китаю щодо кримського питання полягає у внутрішній політиці КНР, продовженням якої, як відомо, є зовнішня політика. Анексія Криму Росією є неприйнятним явищем для КНР та порушує важливий принцип китайського керівництва – збереження державного суверенітету. Китайський дослідник Шен Дін стверджує, що визнання Китаєм референдуму в Криму фактично поставило б питання про те, на якому правовому ґрунті керівництво КНР може унеможливити проведення подібного референдуму у власних нестійких регіонах – Сінцзяні та Тибеті. Також така позиція була б аргументом на користь формального визнання КНР декларації про незалежність Тайваню. Фактично підтримка анексії Криму Російською Федерацією з боку Китаю означала б заохочення сепаратистських рухів у будь-якій державі світу. Науковець наголошує на тому, що протягом десятків років принцип суверенітету був недоторканим для офіційного Пекіна в міжнародних відносинах. Із часом він став ще більш жорстким і безкомпромісним. Китайське керівництво занепокоєне тим, що занадто багато прецедентів міжнародного втручання відкриють дорогу іноземній інтервенції у внутрішні китайські кризи, такі як етнічні конфлікти або народні протести [6]. Це також є причиною того, що під час засідання Генеральної Асамблеї ООН Китай не підтримав позицію Російської Федерації щодо статусу Криму та не підтримав однозначно свого партнера щодо найбільш перспективного об'єднання країн, які розвиваються.

На думку професора О. Стункеля, хоча країни БРІКС готові діяти спільно на світовій арені заради отримання більшого впливу в системі міжнародних відносин, його члени, у тому числі Китай, не готові відповідати за російський військовий авантюризм у високих міжнародних інституціях [4]. З огляду на негативний наслідок такої солідарності для двосторонніх китайських відносин з іншими акторами та її протиріччя з внутрішньою політикою КНР щодо власних проблемних регіонів можна сказати, що відкрита підтримка Російської Федерації нанесла б репутації КНР більше втрат, ніж принесла вигоди.

Розглядаючи ситуацію, що склалася в системі міжнародних відносин у трикутнику «Китай – Росія – Україна», з позиції невід'ємних від політичної культури Китаю традиційних філософсько-релігійних учень, можна простежити характерний для Китаю дуалізм. Даосько-конфуціанська традиція часто звертається до філософії інь та ян у спробах знайти оптимальний вихід із ситуації, коли всі можливі рішення здатні привести як до негативних, так і до позитивних результатів [9]. Балансування між двома сторонами є найбільш розумною й вигідною для Китаю позицією, яка

знайшла відображення в словах представника Китаю в ООН Лю Цзеі про те, що розв'язання проблеми референдуму в Криму потребує сбалансованого підходу – стратегії поваги обох сторін конфлікту до прав та інтересів одна одної та розгляду проблеми в багатофакторному історичному вимірі [7]. Можна сказати, що в ситуації з формулюванням позиції КНР щодо кримського питання китайська делегація керується характерним для китайського керівництва прагматизмом і бажанням балансувати над конфліктними ситуаціями.

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Приклад голосування КНР на Генеральній Асамблеї ООН щодо кримського референдуму демонструє, що політична інтеграція країн БРІКС поєднується із захистом КНР власних інтересів. Займаючи нейтральну позицію, Китай діє згідно з власною стратегією на міжнародній арені, яка полягає в невтручанні в кризові ситуації та балансуванні між декількома сторонами для мінімізації негативних наслідків для себе. Така

позиція корелюється з потужністю Китаю на світовій арені як актора, чия позиція може принципово вплинути на процеси в системі міжнародних відносин, а також з особливостями стратегії на міжнародній арені, що базується на багатовіковому фундаменті традиційних учень. У такому разі справедливо говорити про те, що членство в БРІКС може бути не єдиним вагомим фактором впливу на позицію КНР щодо політичних питань на світовому форумі. Проте це може бути стримуючим фактором від категоричної позиції, яка б справді відображала ставлення КНР до певних подій і могла призвести до непорозуміння у стосунках Китаю з його стратегічними партнерами та найближчими сусідами. У ширшому контексті це означає, що членство в БРІКС накладає свій відбиток на політичну позицію країн-учасниць на світовій арені, зокрема й у міжнародних інституціях, проте варто враховувати мотиви керівництва кожної держави з огляду на її зовнішньополітичну стратегію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Виноградов А. Как БРИКС укрепляет глобальное лидерство Китая. Международный дискуссионный клуб «Валдай»: аналитика. URL: <http://ru.valdaiclub.com/a/highlights/briks-globalnoe-liderstvo-kitaya/>
2. Конкин А. Трансрегиональное партнерство стран БРИКС как фактор современной мировой политики. Вестник Российского университета дружбы народов. Серия «Политология». 2017. Вып. 19. № 32. С. 151.
3. Condemnation of the Syrian crackdown on protesters: draft resolution / Security Council Report. URL: <http://www.securitycouncilreport.org/un-documents/document/syria-s2011-612.php>.
4. Interview with Oliver Stuenkel by Justin McDonnell. URL: <https://thediplomat.com/2014/04/oliver-stuenkel/>.
5. Montenegro R., Mesquita R. Leaders or Loners? How Do the BRICS Countries and their Regions Vote in the UN General Assembly. URL: http://www.scielo.br/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S1981-38212017000200201#B69.
6. Sheng Ding. China's Dilemma in the Ukraine Crisis. Asia Pacific Bulletin. URL: <https://www.eastwestcenter.org/sites/default/files/private/apb255.pdf>.
7. Statement by Ambassador Liu Jieyi at the Security Council Briefing on the Situation in Ukraine. Permanent Mission of the People's Republic of China to the UN: official website. URL: <http://www.china-un.org/eng/chinaandun/securitycouncil/t1155635.htm>.
8. Territorial Integrity of Ukraine: resolution / adopted by General Assembly. URL: <http://unbisnet.un.org:8080/ipac20/ipac.jsp?profile=voting&index=.VM&term=ares68262>.
9. Timofeev O. China's Approach to the Crimean Crisis: International and Regional Dimensions. URL: http://dSPACE.uni.lodz.pl/xmlui/bitstream/handle/11089/12528/8-097_110-Timofeev.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
10. Zhang Lihua. Explaining China's Position on the Crimea Referendum. Carnegie-Tsinghua Centre for Global Policy. URL: <file:///Users/viktoriazabiiian/Desktop/Explaining%20China's%20Position%20on%20the%20Crimea%20Referendum%20-%20Carnegie-Tsinghua%20Center%20-%20Carnegie%20Endowment.webarchive>.